

Udenrigsminister Per Hækkerups samtale med den sovjetiske udenrigsminister A.A. Gromyko den 7. marts 1963 i København. Dansk referat. Uddrag.

Udenrigsminister Hækkerup indledte med at udtrykke glæde over at have fået denne lejlighed til at være sammen med sin sovjetiske kollega og til med ham at drøfte problemerne. Under udenrigsminister Gromykos visit hos statsministeren tidligere på dagen havde hr. Gromyko understreget det formålstjenlige i, at der mellem nabofolk tilvejebringes et godt samarbejde - hvilket allerede er tilfældet - og i at forbedre det. Den danske udenrigsminister var helt af samme opfattelse. Det gjaldt om at uddybe og udbygge samarbejdet økonomisk, kulturelt og på anden måde. Det var aldeles afgørende, at freden bevaredes; det gjaldt i så henseende om at finde konkrete veje til freden og til at bedre forholdene mellem landene, kulturelt og økonomisk. Udenrigsministeren var forvisset om, at mødet ville tjene hertil.

Udenrigsminister Gromyko takkede for de venskabelige ord. Det var hans agt at oplyse om den sovjetiske regerings synspunkter vedrørende visse internationale spørgsmål, og han ville gerne høre de danske synspunkter, ikke mindst om den europæiske sikkerhed.

Det aftaltes, at udenrigsminister Hækkerup først skulle tage ordet, og at man skulle begynde med at drøfte generelle politiske spørgsmål og senere drøfte bilaterale spørgsmål.

Udenrigsminister Hækkerup slog fast, at det spørgsmål, der optager sindene mest både i Danmark og ude i verden, var muligheden for tilvejebringelse af afspænding i den internationale politik. Selv om Danmark ikke havde større indflydelse, så var dette af stor betydning også for det danske folk. En af de måske mest nærliggende veje i så henseende var vel at fremme bestræbelserne i nedrustningssagen. Fra dansk side havde man med tilfredshed konstateret, at der mellem De forenede Stater og Sovjetunionen består enighed både med hensyn til målsætningen for forhandlingerne og erkendelsen af, at nedrustningsforanstaltningerne ikke måtte forskyde magtbalancen. Ud fra den forhåbning, at den fornuftige og tilbageholdende holdning, der blev indtaget under Cuba-krisen, kan danne udgangspunkt for konkrete afspændingsforanstaltninger, ser man fra dansk side frem til, at næste skridt på vejen bliver, at forhandlingerne om atomprøvestop kan føre til en overenskomst. I denne forbindelse har vi med megen glæde set, at Sovjetunionen har accepteret princippet om international kontrol, og vi skønner, at afstanden mellem de to parter nu er så lille, at det måtte være muligt at nå frem til et kompromis.

Udenrigsminister Gromyko sagde, at Sovjetunionen ønskede en prøvestopaftale afsluttet snarest muligt. Sovjetunionen har indstillet sine forsøg, men Vesten vil ikke nøjes hermed. De forenede Stater insisterer på et arrangement under omhyggelig kontrol. Sovjetunionen er også tilhænger af kontrol, men forskellen ligger i, at Vesten, og specielt De forenede Stater, gør kontrolspørgsmålet til et kardinalpunkt, således at en aftale ikke kan komme i stand, dersom der ikke bliver enighed om kontrolspørgsmålet. Den amerikanske regering havde meddelt, at sovjetiske indrømmelser i inspektions- og kontrolspørgsmålet ville sikre sagen en lettere gang gennem Kongressen. Derfor indvilgede Sovjetunionen i 2-3 årlige inspektioner og er samtidig gået med til, at der på hvert lands territorium oprettes 2-3 seismografiske målestationer. Den amerikanske reaktion havde imidlertid været skuffende; thi da det kom til stykket, krævede De forenede Stater alligevel 10 eller i hvert fald 7-8 inspektioner på hver af stormagternes territorium, hvoraf man så, at "appetitten kommer, medens man spiser". Desværre var det ingen alvorlig måde at føre forhandlinger på; de amerikanske prøvesprængninger havde været et dårligt akkompagnement til forhandlingerne i Genève, og der var ingen vidnesbyrd om, at amerikanerne var interesserede i at få en aftale bragt i stand. I hvert fald var det nu De forenede Staters svar, det kom an på - de sovjetiske forslag var kendt. Men han kunne forsikre, at Sovjetunionen stod fast på, at en aftale burde undertegnes. Man er dog klar over, at modstanden findes i visse indflydelsesrige, fortrinsvis militære kredse i De forenede Stater. Man regnede på det hold med at indhente og overhale Sovjetunionen i den tekniske udvikling, men De forenede Stater ville tværtimod komme endnu længere tilbage.

Udenrigsminister Hækkerup mente, at når afstanden mellem parterne ikke var større end mellem 3 og 7 årlige inspektioner, så måtte et kompromis dog være muligt. Det ville blive hilst med megen glæde i Danmark, hvis denne ringe afstand kunne overvindes. Hertil bemærkede

Udenrigsminister Gromyko, at afstanden vel tilsyneladende ikke var stor, men at Sovjetunionen jo allerede havde givet store indrømmelser; hertil kom, at det var nødvendigt at gøre sig klart, hvad De forenede Stater forstår ved inspektion. Bl.a. skulle hvert inspektionsområde omfatte 500 km², men Sovjetunionen "kunne ikke være fjende til sig selv".

Udenrigsminister Hækkerup spurgte, om der var enighed om, hvordan inspektionerne skulle organiseres.

Udenrigsminister Gromyko svarede benægtende. Man var slet ikke nået frem endnu til drøftelse af disse spørgsmål. Men ud fra visse amerikanske antydninger havde man grund til at tro, at også dér gjaldt ordsproget: "Appetitten kommer, medens man spiser". Amerikanerne kunne let komme til at "overliste sig selv", og det ville være bedst for dem, om de gik ind på de sovjetiske forslag. Han kunne tilslutte sig det danske ønske om, at man snarest nåede frem til en atomprøvestopaftale, men man måtte se i øjnene, at udsigterne ikke var gunstige.

[...]

Udenrigsminister Hækkerup havde noteret sig, at Gromyko havde erkendt, at nedlæggelsen af de stationære baser i sig selv var en fordel, dog ikke, hvis de erstattedes med flydende baser, og at alle baser efter sovjetisk opfattelse burde afskaffes. Han ville gerne vide, om en sådan afskaffelse af alle baser dog

ikke efter den sovjetiske udenrigsministers mening ville forrykke magtbalancen og derved komme i strid med den amerikansk-sovjetiske fælleserklæring om principperne for nedrustning - såfremt basenedlæggelsen da ikke ledsages af almindelig og fuldstændig nedrustning. Han var enig i, at der gør sig forskellige opfattelser gældende i Sovjetunionen og i Danmark. I Danmark opfatter vi NATO som en forsvarsalliance, der ikke kan blive aggressiv.

Til spørgsmålet om den multilaterale NATO-atomstyrke ville han gerne sige, at såvidt det var den danske regering bekendt, foreligger der ikke konkrete udarbejdede forslag, i hvert fald ikke sådanne, som Danmark er blevet præsenteret for. Den danske holdning til at atombevæbning af det danske territorium måtte være i frisk erindring hos den sovjetiske regering, og der foreligger intet, der kan foranledige Danmark til at ændre sit standpunkt i så henseende. Også i Danmark erindrer man sig den 2. verdenskrig og dens rædsler, omend vi ikke havde fået dem at føle i samme omfang som Sovjetunionen, og vi havde derfor meget nøje overvejet det samarbejde, som vi nu står i med Forbundsrepublikken inden for NATO. Vore erfaringer har været, at selv om der utvivlsomt er personer i Vesttyskland, der har en revanchistisk indstilling - og det ville være underligt andet - så har de kredse, der bestemmer tysk politik, aldrig i ord eller gerning givet udtryk for sådanne ønsker. Det var efter dansk opfattelse betryggende for freden, at Tysklands genbevæbning finder sted inden for NATO med de begrænsninger, der følger heraf.

[...]

Udenrigsminister Gromyko understregede sin absolutte uenighed i, at Vesttyskland får adgang til atomvåben, selv igennem en NATO-pulje. Sovjetunionen bygger sin politik på konkrete kendsgerninger. Sovjetunionen kan ikke glemme de to verdenskrige og må drage sine slutninger af Vestens politik over for det revanchistiske Vesttyskland. Medens man i Nassauaftalerne planlægger oprustning ti år ud i fremtiden, så kan man i Genève ikke planlægge for en måned. Situationen er ejendommelig: I Vesttyskland er mænd ved magten, der véd, hvad krig betyder, og som forstår, hvad atomvåben anvendt mod Vesttyskland betyder. Sovjetunionen véd, hvad de siger offentligt, og hvad de siger i hemmelighed med hensyn til en atombevæbning, som de ønsker sig.

Han ville også gerne dvæle ved et andet spørgsmål om den europæiske sikkerhed, nemlig den dansk-tyske fælleskommando og det samarbejde, som Danmark har indledet eller er ved at indlede med Vesttyskland i så henseende. Han udtalte spøgende: "Havde jeg været turist, havde det ikke været nødvendigt at berøre dette spørgsmål, men dette er et officielt besøg, og vi skal udveksle synspunkter." Sovjetunionen er overbevist om, at det er en stor fejl, at Danmark påbegynder et samarbejde med Vesttyskland i NATO. Hvis den danske regering søgte større fare og mindre sikkerhed, da var dette mål nået. Men han var overbevist om, at hverken den danske regering eller det danske folk ønsker krig. Sovjetunionens folk, regering og ministerpræsident Khrushchev personlig nærer de mest venskabelige følelser for det danske folk, men der findes et ordsprog: "Sig mig, hvem der er din ven, og jeg skal sige dig, hvem du er". Sovjetunionen har ikke noget imod, at Danmark har et godt forhold til Vesttyskland; det har den sovjetiske regering selv. Men Sovjetunionen kan ikke acceptere det mod Sovjetunionen rettede samarbejde i Østersøen, som den sovjetiske regering netop ønsker at gøre til fredens hav. Sovjetunionen er ikke bange for Danmark, men for dem, der vil rykke verden mod afgrundens rand, og det var meget vanskeligt for Sovjetunionen at forene det gode forhold til Danmark med disse foranstaltninger.

Han kunne jo ikke sige, hvordan Danmark ville forholde sig til disse udtalelser, men han mente, at det bedste var at tale rent ud. Han ville gerne kunne fortælle den sovjetiske regering og ministerpræsident Khrushchev personlig om den danske befolknings venlige følelser - vort landbrugs høje stade og danskernes flid var jo velkendt i Sovjetunionen - men drøftelserne gav ikke anledning dertil. Dog var det altid en fordel at have en åbenhjertig meningsudveksling med sine naboer.

Udenrigsminister Hækkerup bemærkede, at han måtte have udtrykt sig uklart med hensyn til atomvåben og Tyskland. Bemærkningerne om den tyske genbevæbning var alene at forstå som en almindelig bemærkning, der sigtede til, at genbevæbningen ville have haft en anden karakter, dersom den var blevet gennemført på national basis, end når den - som tilfældet er - indgår i et større forsvarspolitisk samarbejde. Hvad specielt angår spørgsmålet om atombevæbningen, har det været Danmarks politik at medvirke til, at der ikke sker nogen politisk spredning af atomvåben. Vi er tilfredse med den tilstand, der eksisterer i dag, for såvidt man overhovedet kan anvende ordet "tilfreds" i forbindelse med eksistensen af atomvåben, og vi håber, at atommagterne vil kunne nå til enighed om en aftale. Danmark har for sit vedkommende ingen tanker om atombevæbning. Da Danmark i sin tid tilsluttede sig NATO, var Tyskland ikke medlem af organisationen. Da spørgsmålet om et tysk bidrag til de vestlige forsvarsbestræbelser opstod, indtog Danmark en positiv holdning hertil, bl.a. fordi Danmark måtte lægge vægt på det synspunkt, at det mest hensigtsmæssige måtte være, om Tysklands genbevæbning sker som et led i den fælles NATO-politik og under de garantier, der gælder for den.

Den danske regering mener fortsat, at NATO er en defensiv alliance, og den stedfundne udvikling har ikke ændret denne opfattelse. Enhedskommandoen er et logisk rigtigt led i NATO's kommandostruktur og undergivet de fælles kommando-organer og dermed i sidste instans den politiske ledelse, som er uforandret. Danmark vil kun føre en fredspolitik og vil ikke deltage i aggressive handlinger eller forberedelse af aggressive handlinger. Forhåbentlig var Gromyko blevet overbevist om det danske folks og den danske regerings politik i så henseende - derom var der jo konstateret enighed -, men forhåbentlig var han også blevet overtydet om, at Danmark er så meget engageret i det samarbejde, vi står i, at vi véd, hvad vi taler om, når vi erklærer, at vi kun vil være med i en fredspolitik, og at noget andet aldrig er foreslået os.

Udenrigsministeren bad hr. Gromyko om at ville sige til ministerpræsident Khrushchev, at Danmark kun har ønske om et godt og fredeligt samarbejde med Sovjetunionen og vil støtte enhver politik, der kan fremme afspænding, uden at parternes sikkerhed sættes overstyr. |

Udenrigsminister Gromyko fastslog, at Sovjetunionen ubetinget var imod spredning af atomvåben og imod, at Vesttyskland selv får atomvåben, enten selvstændigt eller som NATO-partner. Her falder de danske og de sovjetiske synspunkter således sammen. Derimod forudsætter planerne om en multilateral NATO-atomstyrke, at Vesttyskland får atomvåben ad bagdøren, men nedrustningen opnås ikke ad kaprustningens vej. At lægge planer 10 år ud i fremtiden er urimeligt, og det kan ikke nytte noget, at de baser, der nu nedlægges, erstattes af mere farlige baser. Det må også huskes, at nedlæggelse af stationære baser ikke ændrer magtbalancen, da kernevåbnene nu er langtrækkende. Det synes at være en dårlig logik, at når De forenede Stater kommer nærmere til Sovjetunionen, da ændrer det ikke magtbalancen, men når Sovjetunionen kommer nærmere til De forenede Stater, da ændres den.

Dette førte udenrigsminister Gromyko ind på Cuba-spørgsmålet. Sovjetunionen havde efter anmodning forsynet Cuba med mellemdistanceraketter med det formål at beskytte det mod angreb. Disse raketter frembød ingen fare for De forenede Stater, thi de var kun beregnet på forsvar, og faktum var, at der bestod en trusel mod Cuba. Sovjetunionen havde imidlertid været villig til at trække raketterne tilbage, da De forenede Stater påstod, at de var offensive, og Sovjetunionen havde været villig til et kompromis, da De forenede Stater lovede ikke at ville invadere Cuba. Begge parter havde vist besindelse, men verden havde stået på afgrundens rand. Statsmandskunst betyder ikke at følge strømmens retning, men at tage beslutninger, der kræver mod. Alle forstår nu, at verden blev reddet sidste efterår, men hvis der kommer et nyt krigseventyr, da vil det være en stor ulykke for alle befolkninger. Han havde med glæde bemærket sig udenrigsminister Hækkerups ord om, at den danske regering og det danske folk ønsker fred; thi for Sovjetunionen falder ordene "danske folk" og "fred" sammen. Han havde været glad for den ganske åbenhjertige meningsudveksling.

Udenrigsminister Hækkerup fastslog afslutningsvis, at sådant jo er skik mellem gode venner. [...]

Efter drøftelsen af de generelle politiske spørgsmål bad udenrigsministeren om lejlighed til overfor hr. Gromyko at nævne to spørgsmål af bilateral karakter. |

1. Det dansk-sovjetiske handelssamkvem.

Udenrigsminister Hækkerup udtalte, at dette spørgsmål allerede havde været drøftet på formiddagens møde hos statsminister Krag, og at det var hans forståelse, at der mellem parterne forelå enighed om, at man skulle tilstræbe en hurtig udfyldelse af varelisterne til den gældende handelsaftale, der udløber med udgangen af 1963.

Udenrigsminister Gromyko bekræftede dette og udtalte, at han fra formiddagens møde havde forstået, at det var erkendt, at der var poster på begge sider, der ikke var opfyldt.

Udenrigsminister Hækkerup foreslog, at der på embedsmandsniveau senere på måneden fandt en drøftelse af spørgsmålet sted, men var enig i, at man ved nærværende lejlighed begrænsede sig til at give forhandlerne et ord med på vejen om at tilstræbe en løsning af spørgsmålet.

Der var enighed om, at Udenrigsministeriet og den sovjetiske ambassade skulle træffe aftale om et nærmere tidspunkt for videre drøftelser.

2. Erstatningskrav i forbindelse med de baltiske republikkers optagelse i Sovjetunionen.

Udenrigsminister Hækkerup sammenfattede de hidtidige drøftelser om denne sag og nævnte, at i 1958 havde den danske regering fremsat et kompromisforslag til total afgørelse af spørgsmålet. I januar 1959 havde Danmark anmodet om genoptagelse af forhandlingerne og havde sidst i august 1961 bragt sagen i erindring under henvisning til, at den danske regering gerne ønskede en afslutning på spørgsmålet. Det danske forslag tilsigtede at opnå en sådan afslutning uden fornyet gennemgang af de detaljerede krav. Efter de for Danmark foreliggende oplysninger havde Sverige og Norge opnået en endelig løsning af tilsvarende spørgsmål, og man håbede derfor fra dansk side på, at en forståelse mellem Danmark og Sovjetunionen også kunne opnås. En sådan ville vække tilfredshed hos den danske regering og det danske folk som et udtryk for det gode samarbejde mellem de to lande. Udenrigsministeren overrakte hr. Gromyko et kort P.M., indeholdende de danske synspunkter.

Udenrigsminister Gromyko lovede, at sagen ville blive overvejet fra sovjetisk side. Såvidt han vidste, forelå der et sovjetisk forslag i spørgsmålet, der gik ud på at lade de gensidige krav gå op mod hinanden.

Udenrigsminister Hækkerup svarede, at det tidligere russiske forslag ganske rigtigt gik ud på, at de to landes krav kunne betragtes som ophævende hinanden, men at man fra dansk side ikke fandt dette rimeligt. Formålet var derfor nu at etablere en ny drøftelse, idet han gik ud fra, at parterne kunne finde frem til et kompromis.

Udenrigsminister Gromyko lovede, at man fra sovjetisk side ville vende tilbage til spørgsmålet efter at have undersøgt det påny.

Efter mødet inviterede udenrigsminister Gromyko udenrigsminister Hækkerup og frue til et genbesøg i Sovjetunionen på et tidspunkt, som måtte passe dem.